

ШТИ ОТЦЯ-МАТІР, БУДЕШ ДОВГОЛІТЕН НА ЗЕМЛІ

*Не слухаєш тата – почувш ката
Пізнай свій край... себе, свій рід, свій нарід, свою землю –
І ти побачиш свій шлях у життя...*

Григорій Сковорода

У кожного народу є свої, перевірені часом, усталені загальноприйнятні норми етикету. Етикет однак, як норма моральної загальнолюдської культурної поведінки особи в суспільстві, в кожній нації має власні відмінності які, безперечно, криються у специфіці історичної ментальності того чи іншого етносу, народу.

Неповторний та самобутній етикет має і наш український народ. Викристалізувавшись протягом довгого часу, він залишається для нього важливим культурницьким дороговказом.

Безперечно, вдосконалюючись протягом тривалого часу, український народний етикет завжди починався з сім'ї (родини). Саме сім'я була тим первинним осередком, на основі якого формувався морально-етичний та суспільно-культурний рівень щирого українця.

«Який рід, такий плід», «Який батько, такі й діти», «Яка мамка й татко, таке й дитятко», – так говорить наш народ про першовихователів нових поколінь українців.

В українських родинах дітей завжди вчили, що кожна людина невіддільна від ближніх, усього свого роду, сусідів, громади, народу. Головним охоронцем ладу в родинах та суспільних взаєминах, законом буття був звичай. Щоб гармонійно виховати дітей, батьки, дотримуючись норм народного етикету, самі повинні були розвивати в собі добродієчності та власними вчинками формувати те, що б хотіли бачити в своїх дітях.

Народна традиція вимагала порядку і злагоди у повсякденному житті родини, заснованих на мудром і вимогливому керівництві глави сімейства, підпорядкуванні та послуху йому всіх її членів. Тому важливою складо-

вою частиною національного українського етикету є регламентація норм взаємостосунків усередині окремої сім'ї. Особливо це стосується взаємовідносин старшого та молодшого покоління, тобто батьків та дітей.

За усталеними правилами народної педагогіки у родині однаково важливу роль займали як батько, так і мати («Чоловік у сім'ї – голова, а жінка – душа»; «Без господаря дім плаче – а без господині – хата».

У великій нерозділеній сім'ї глава (дід, батько або за їх відсутності – мати, старший брат, у братській нероздільній сім'ї – старший брат) був наділений великою владою. До його функцій належали: роз-

поділ обов'язків між членами сім'ї, розпорядження її майном, організація і контроль господарської діяльності, дотримання релігійно-моральних норм життя кожним із членів сім'ї, виховання дітей, забезпечення в ній таким чином злагоди та порядку.

Слова батька мали незаперечний авторитет («Батьківське слово на вітер не мовиться»; «Не слухаєш тата, послухаєш ката»). За нормами народного етикету навіть одружений син не міг заперечувати батькові. До речі, в українському етносі був досить поширений звичай розв'язання конфліктних ситуацій при зіткненні інтересів старшого і молодшого покоління на користь шанування батьківських. За свідченням Павла Чубинського, волосні суди Західно-Руського краю досить часто виносили вироки про тілесне покарання різками навіть дорослих дітей не лише у випадках, коли вони піднімали руку на батьків чи лаяли їх непристойними словами, але й тоді, коли син погано ставився до матері: не шанував її як матір і був непослухом у розпорядженнях її по господарству.

Ідея шанобливого ставлен-

ня до батька-матері глибинно пронизує народний етикет українців: «Шти отця-матір, будеш довголітєн на землі». Одним із найстрашніших гріхів, що може вчинити людина, вважалася зневага дітьми батьків, а кривда – і поготів. Найбільшою ж карою визначалось прокляття, яке посилали батьки своїм дітям у гніві («Куля мине, а материнське слово не омине»). Домінуючим всього укладу життя селянської родини українців був принцип старшинства. Не тільки батьки, але й старший брат і сестра користувалися пріоритетами перед молодшими. За нормами етикету, ніхто з молодших не мав права першим сісти за стіл. Першим за стіл сідав господар сім'ї, а за ним – усі решта (за старшинством).

Народний етикет вимагав від дітей поваги до батьків та старших за віком, гуманних стосунків між членами сім'ї і родичами. Будь-яке інше ставлення вважалося тяжким гріхом.

**Валентин Лазуренко,
доктор історичних наук,
професор
Черкаського державного
технологічного
університету**

